

Treno popolare

Az utazás Gardonéból Bolognába majdnem egy napig tartott. A hajóút nagyon kellemes volt, de a vonat Desenzanótól Bolognáig kevésbé. A vonat minden állomáson öt-tíz percre megáll, az utasok kiszállnak és visszaszállnak, ezt nevezi az olasz állam kedves öniróniával acceleratónak.

Hihetetlen, hogy az olaszok mennyire utazó természetűek. Időnkint felkerekedik az egész család, nagy kofferekkel, bambinókkal, és átmennek látogatóba a csizma másik végébe. Az újság szerint augusztus tizenötödikén és tizenhatodikán, vasárnap, a rendes forgalmon kívül, ami szintén nem csekély, 750.000 ember utazott Olaszországban. A filléres vonatokon, amelyeket treno popolarénak, népvonatnak neveznek, 150.000 utas lehetett. De tulajdonképpen minden vonat filléres népvonat itten. Senki sem utazik egész jeggyel, mindenkinek van valami hatalmas kedvezményt biztosító írása.

Amint elnézem a kedvezményes tömeget, mily jókedvűek, büszkék, barátságosak, mily hamar megtalálják egymást, és mennyi beszélivalójuk van: igen, ez a nép, totális állam, a diadalmas fassió népe. Itt minden érte történik, érte futnak a filléres vonatok, érte épülnek az új épületek, az új olasz városok, az ő szórakozására folyik a sok katonai parádé, az ő kedvéért hódították meg Abesszíniát. A népvonatok a nép államát szeldelik keresztül. Nem értek a részletekhez, de azt mondják, és az arcokon is úgy látom, hogy a népnek itt általában jobb dolga van, mint máshol, ezerszer jobb dolga van, mint nálunk, anyagiilag viszonylagos jólét, az olasz nép szerény igényeihez képest, erkölcsileg pedig a mérhetetlenre duzzadt honfiúi önértzet, amely minden olaszt választott vitézzé, az Impérium polgárává fúj fel.

És úgy érzem itt a vonaton, hogy ez a nép sokkal inkább egy testet alkot, mint máshol, a rétegeződés kevésbé élesen válnak el egymástól, felolvadnak a fasiszta lelkesedésben, ez itt nemcsak a szó szociális értelmében vett nép, hanem elsősorban Olaszország népe.

Treno popolare

Il viaggio da Gardone a Bologna durò quasi tutto il giorno. La traversata in barca fu davvero piacevole, il treno da Desenzano un po' meno. Il treno si ferma per cinque o dieci minuti ad ogni fermata, i passeggeri scendono e poi risalgono a bordo, questo è quello che gli autoironici italiani chiamano "treno accelerato".

È incredibile quanto gli italiani siano predisposti al viaggio. Di tanto in tanto l'intera famiglia, con bambini e valigioni al seguito, si mette in viaggio e va in visita dall'altra parte dello stivale. Secondo i giornali tra sabato 15 e domenica 16 agosto erano in viaggio 750.000 italiani, senza contare il traffico ordinario, che comunque non è esiguo. Sui treni a prezzi ridottissimi, anche detti treni popolari, ci saranno stati 150.000 passeggeri. Ma qui in realtà tutti i treni sono treni popolari ridottissimi. Nessuno viaggia a prezzo pieno, sono tutti dotati di uno scarabocchio su un pezzo di carta che assicura sconti enormi.

Mentre osservo la massa di viaggiatori agevolati, così gioiosi, orgogliosi, amichevoli, quanto presto si ritrovano tra loro e quante cose hanno da dirsi: sì, è questo il popolo, lo stato totalitario, il trionfante popolo del Fascio. Qui, tutto quello che accade, è per lui: per lui corrono i treni ridottissimi, per lui vengono costruiti i nuovi edifici, le nuove città italiane, per il suo intrattenimento sfilano innumerevoli parate militari, per sua volontà è stata conquistata l'Abissinia. I treni popolari attraversano lo Stato del popolo. Non conosco i dettagli, ma da ciò che dicono e da ciò che vedo sui loro volti, qui la gente se la passa meglio che altrove, meglio che da noi, c'è un relativo benessere materiale verso le umili necessità del popolo italiano; dal punto di vista morale, invece, è l'orgoglio patriottico a gonfiare smisuratamente i prodi italiani, in quanto cittadini dell'Impero.

E qui, sul treno, sento che gli italiani, rispetto ad altri, sono più un corpo che un popolo, non c'è una netta differenza tra gli strati sociali, vengono fusi nell'entusiasmo fascista, questo qui non è solo un popolo nel senso sociale della parola, ma è prima di tutto il popolo d'Italia.

Igen, gyönyörű ez az egység és gyönyörű a fassió számtalan szociális intézménye, most is nem tudom hány ezer munkanélkülit helyeztek el a cukorgyárakban és nem tudom hány ezer munkásnak felemelték a bérét, korporatív alapon, egy egész szakmának, a gyáros nem tehet mást, mint hogy engedelmeskedik az állam óhajának – de... Hogy is mondjam...

Mindennap elolvasok egy olasz újságot. Egy kicsit olyanok, mint az öreg Rockefeller számára külön készített újság, amelyben csak kellemes és megnyugtató hírek vannak. Az olasz eszme az egész világon diadalmaskodik, különösen Spanyolországban. És idebent Itáliában kizárólag nagyszerű dolgok történnek. A Duce megnyitja az új teknősbéka-verseny-stádiumot, és a nép lelkesen ünnepli. A trónörökös megjelenik valahol vízicserkész tábornoki egyenruhában, és a nép lelkesen ünnepli. Az aostai herceg belefúj a milánói hitközség új hosszúnapi trombitájába, és a nép lelkesen ünnepli. Olaszország népe állandóan lelkesen ünnepel. Semmi baj. Isten az égből lelkesen mosolyog olaszaira.

Igen, tudom, az olasz gyermekien lelkes nép, de azért mégsem tudom megérteni, hogy bírják ezt, ezt az állandó, szünet nélküli lelkesedést, ezt a közboldogságot. Hisz ez oly rettenetes lehet, mint üdvözlőnek lenni.

Lucifert alaposan letaszították az olasz mennyekből. Az újságokban semmi maliciózus megjegyzés. Újságírók nem is írhatják ezeket a lapokat, csak égi angyalok. Mindenki megelégedett. És ha a vonaton történetesen szóba keveredsz a néppel, tőle is ugyanazokat a sztereotip mondatokat hallod, amelyeket az újságban olvasol. Tökéletesen vannak „kondicionálva”, mint a Huxley jövőbeli emberei. Ha más hangot találnál megütni, elkomorulnak és elhallgatnak. És ez volt egykor Bresciai Arnold, ez volt egykor Cola di Rienzi, ez volt egykor Silvio Pellico, ez volt egykor Garibaldi népe, a carbonarók, a klasszikus lázadók és elégedetlenek hazája?

Sì, quest'unità è meravigliosa e sono meravigliose le innumerevoli istituzioni fasciste, anche adesso non so quante migliaia di disoccupati siano state impiegate negli zuccherifici e non so a quante migliaia di lavoratori di un intero settore siano stati aumentati gli stipendi, su base aziendale; l'operaio non può far altro che ubbidire all'arbitrio statale, ma... Come dire...

Ogni giorno leggo un giornale italiano. È un po' come il giornale redatto specificatamente per il vecchio Rockefeller, contenente solo notizie piacevoli e rassicuranti. L'idea italiana trionfa in tutto il mondo, soprattutto in Spagna. E qui, in Italia, accadono esclusivamente grandi cose. Il duce apre un nuovo stadio per la corse delle tartarughe e il popolo festeggia entusiasta. L'erede al trono si presenta da qualche parte in divisa da capo dei giovani esploratori e il popolo festeggia entusiasta. Il duca d'Aosta soffiava nella nuova tromba della comunità religiosa di Milano nel giorno dello Yom Kippur ed il popolo festeggia entusiasta. Il popolo italiano festeggia entusiasta di continuo. Nessun problema. Dio dall'alto sorride entusiasta ai suoi italiani.

Sì, lo so, gli italiani sono un popolo infantilmente gioioso, ma non riesco comunque a capire come lo sopportino, questo entusiasmo continuo, incessante, questa felicità collettiva. Perché può essere tanto terribile quanto essere ammessi in paradiso.

Lucifero è stato completamente bandito dai cieli italiani. Sui giornali non ci sono commenti maliziosi. Un giornalista non potrebbe neanche scrivere pagine del genere, devono essere angioletti in cielo. Sono tutti soddisfatti. E se per caso in treno ti unisci alle chiacchiere popolari, anche lì sentirai le stesse frasi stereotipate che leggi nei giornali. Sono completamente "condizionati", come gli abitanti del futuro di Huxley. Se provi ad esprimere un'opinione contrastante si accigliano e si azzittiscono. Era questa una volta la patria di Arnaldo di Brescia, di Cola di Rienzo, di Silvio Pellico, il popolo di Garibaldi, dei carbonari, dei rivoluzionari da manuale e degli insoddisfatti?

Igen, magam is vallom, hogy semmi sem fontosabb a földön, mint segíteni a nép nyomorán, felemelni esettségéből, anyagilag és erkölcsileg emberi életet adni a számára. Különösen a föld szegény népének, (amelyet úgy tudom, itt is kifelejtettek a játékból.) Amíg azok rabszolgasorban élnek, új humanizmusról beszélni: szép szó, amit a nagytőke fizet, nevetséges humbug. De vajon nem elég az, hogy ember módjára éljen, szükséges az is, hogy boldog legyen? Ki boldog? Az őrült; a részeg; akit hipnotizáltak; és aki tömegszuggesztió alatt áll. A természetes állapotban lévő ember elégedetlen. Aki megelégedett, az gyanús. Nem fizettek az olaszok túlságos nagy árat azért, hogy a káoszról és a nyomorúságból kimeneküljenek?

Nemrég olvastam az emigráns Sforza gróf könyvét, amelyben azt bizonygatja, hogy Olaszországnak mindig azok voltak a teremtmény nagy korszakai, mikor kis államcskákra megoszolva, végtelen küzdelmek és szerencsétlenségek között marcangolódott – a nagy birodalmi álmom mindig szellemi terméketlenséggel járt együtt. Itt, egyéb jelmondatok és hazafias lelkesültségek közt gyakran látom házak falára felírva ezt az igen szép mondást: Meglio vivere un giorno di leone che cento anni di pecora. Jobb élni az oroszlán egy napját, mint a barom száz esztendejét. De vajon ha Dante ma feltámadna, és bejárná újra szülőjét, a toszkán földet és a száműzetés városait, Veronát és Ravennát, vajon nem ezt a mondatot olvasná a mai Olaszország fejére?

Olaszország, a dantei magányosok, a cellinis őrültek hazája, a *személyi gőg* birodalma egykor, ma a tömeg-önérv ország lett. A fassió látószólag egy nagy vezéregyéniség egyeduralma, de a nagy vezéregyéniségen át és benne megtestesülve tulajdonképpen a tömeg uralkodik, az egységes és boldog tömeg. Ez a mai politika legnagyobb paradoxája: az elvben demokratikus Angliában az élite uralkodik, a diktatórikus államokban pedig a tömeg.

Sì, anch'io ritengo che non ci sia niente di più importante al mondo che aiutare il popolo in miseria, che risollevarlo dalla povertà, dandogli una vita umana dal punto di vista materiale e morale. Soprattutto per quanto riguarda i popoli più poveri della Terra (che la storia pare essersi dimenticata). Finché loro vivranno in schiavitù sarà impossibile parlare di un nuovo umanesimo: bella parola, finanziata dal grande capitale, ridicola menzogna. Forse però non basta vivere umanamente, è anche necessario essere felici? Chi è felice? Il folle, l'ubriaco, l'ipnotizzato, la vittima di una suggestione di massa. L'uomo è insoddisfatto per natura. Chi è soddisfatto, è sospetto. Non avranno pagato un prezzo troppo alto gli italiani per sfuggire alla miseria?

Di recente ho letto il libro dell'emigrante conte Sforza, in cui sosteneva che i periodi più rigogliosi per l'Italia siano stati quelli in cui la penisola era suddivisa in piccoli staterelli, lacerata da lotte e sventure; il grande sogno imperiale andava di pari passo con l'aridità spirituale. Qui, tra entusiasmi e slogan patriottici, spesso sui muri vedo scritta questa frase, davvero bella in italiano: "meglio vivere un giorno da leone che cento anni da pecora". Ma se Dante risorgesse e tornasse a far visita alla madre terra toscana e le città dell'esilio, Verona e Ravenna, non leggerebbe forse questa frase sul capo dell'Italia di oggi?

L'Italia, patria di solitari danteschi e di pazzi celliniani, una volta impero dell'*arroganza individuale*, è diventata oggi la nazione dell'orgoglio di massa. Il fascismo è apparentemente una grande dittatura, ma è incarnandosi nel dittatore che la massa governa, la gioiosa ed unita massa. Questo è il più grande paradosso della politica odierna: nella teoricamente democratica Inghilterra predomina l'élite, mentre negli stati dittatoriali il potere è in mano al popolo.

Trad. di Giulia Cicerone